Завод за заштиту споменика културе града Београда / Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

Споменик Доситеју Обрадовићу

Monument to Dositej Obradović

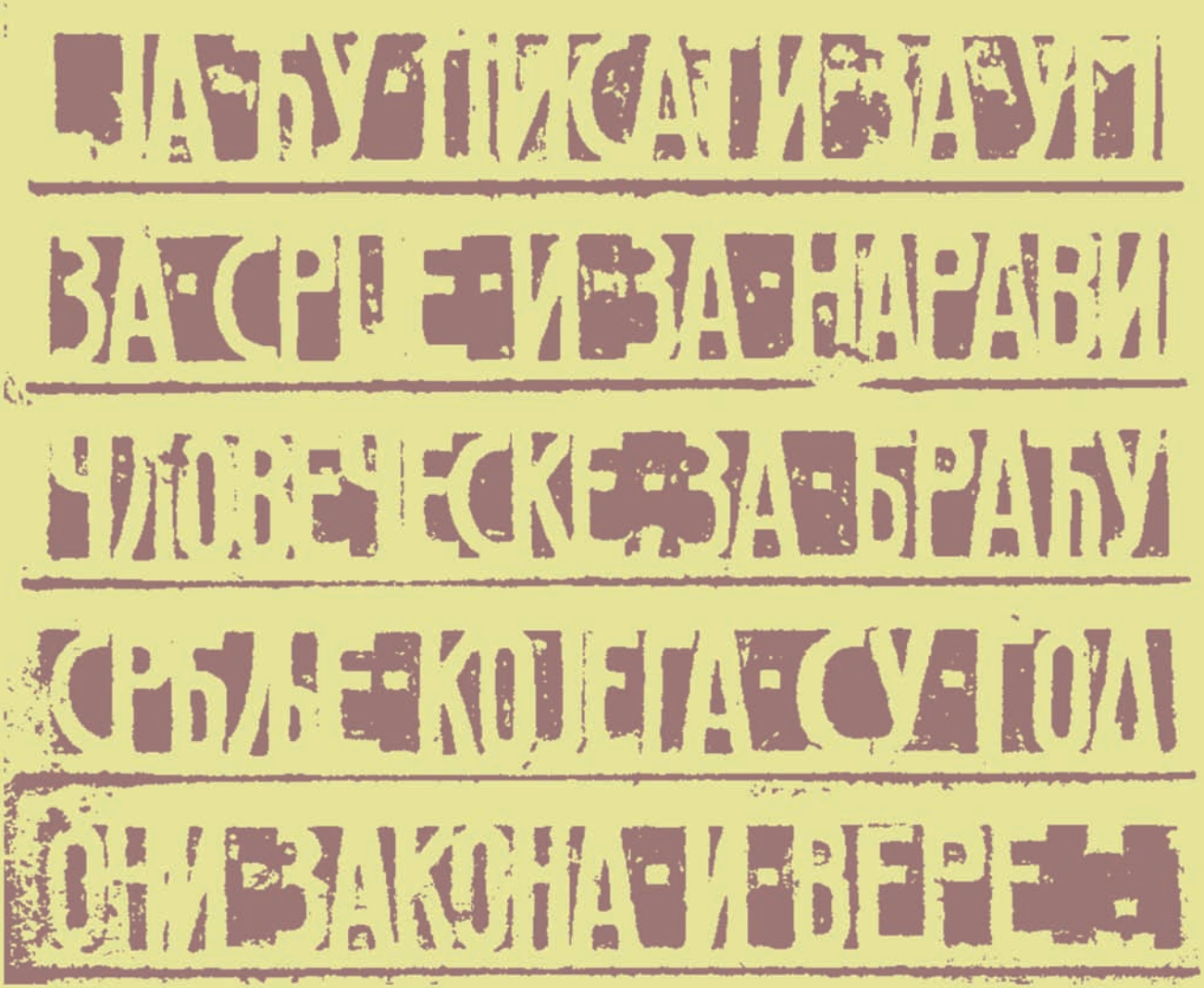

Натпис на постаменту споменика

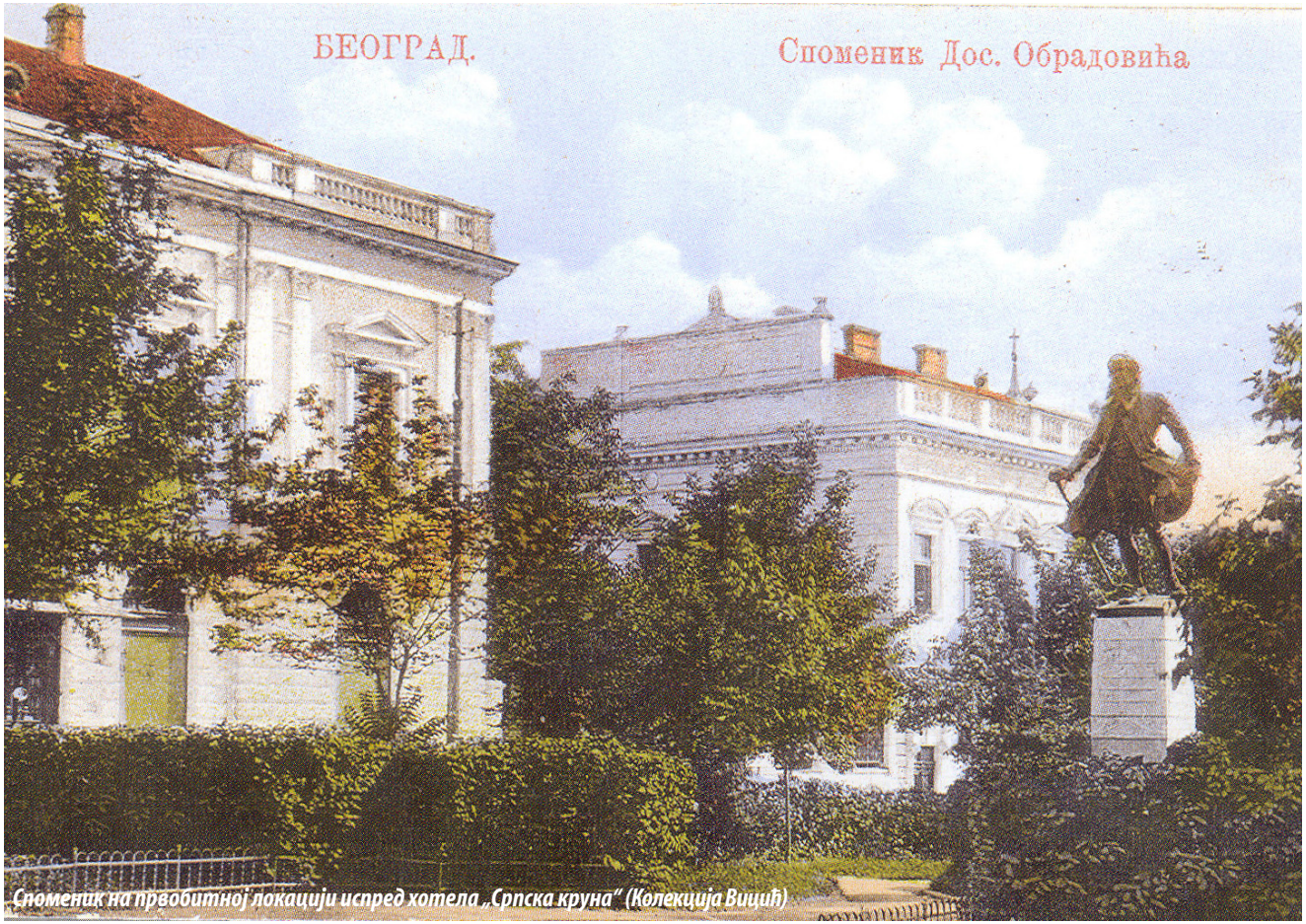

Споменик на првобитној локацији испред хотела „Српска круна“ (Колекција Вицић)

Доситеј (Димитрије) Обрадовић (Чаково, Румунија, 1739? – Београд, 28. март 1811), српски просветитељ и књижевник, у својим многобројним списима изложио је просветитељске идеје 18. века, а најбитнија филозофска, педагошка, друштвено-политичка, културна и просветна питања тадашњег времена прилагођавао је потребама културе и просвете свог народа. Међу најзначајнијим Доситејевим списима истичу се Писмо Харалампију, у којем образлаже своје просветитељске идеје: народни језик као књижевни, штампање књига грађанским писмом, важност образовања;

затим прва аутобиографија у српској књижевности Живот и приключенија, потом Совјети здраваго разума, Басне, Етика, Собраније разних наравоучителних вешчеј и друге. На вест о Првом српском устанку ступио је у везу с Карађорђем и дошао у Србију 1807. године да својим знањем помогне устројству нове државе. Деловао је као дипломата, борећи се за српске устаничке ослободилачке интересе, оснивач је Велике школе 1808. године – потоњег Универзитета и Богословије 1810. године, а као члан Правитељствујушчег совјета био је први министар просвете у Србији. Преминуо је у Београду 1811. године и сахрањен у порти Саборне цркве. Споменик Доситеју Обрадовићу данас се налази у Академском парку, заједно са споменицима истакнутим српским научницима Јосифу Панчићу и Јовану Цвијићу, у непосредном окружењу факултетских здања Београдског универзитета.

Споменик је подигнут залагањем Јована Скерлића, највећег поштоваоца Доситеја Обрадовића крајем 19. и почетком 20. века, и Српске књижевне задруге. Идеја о подизању споменика јавила се средином 19. века, а поново је постала актуелна 1909. године, када су покренуте активности поводом обележавања стогодишњице Доситејеве смрти 1911. Тим поводом, оформљен је Одбор за прославу на челу са Стојаном Новаковићем и Јованом Скерлићем, који је, поред низа свечаности, планирао да се у Београду подигне споменик овој знаменитој личности. Подухват је подржала Београдска општина, која је прикупила део финансијских средстава и расписала конкурс за подизање споменика великом српском просветитељу на којем су право учешћа имали сви југословенски уметници. Одбор за прославу одредио је услове јавног конкурса, према којима је споменик требало да представља Доситејеву фигуру у пуној величини. Конкурсну комисију чинили су: Љуба Давидовић, председник Београдске општине, Богдан Поповић, Андра Стефановић и Б. Гавриловић, професори Универзитета, Влада Петковић, помоћник директора Народног музеја, и Легер,

Анастас Јовановић, Доситеј Обрадовић, литографија, 1852.

Откривање споменика, 1914. (Колекција Вицић)

шеф општинских грађевинара. На конкурс се одазвало дванаест уметника чији су приспели модели били изложени у основној школи код Саборне цркве (данас Основна школа „Краљ Петар Први“). Комисија је за три првонаграђена рада изабрала моделе Рудолфа Валдеца, Томе Росандића и Симеона Роксандића, а за најбољи је прогласила рад Рудолфа Валдеца, коме је била и поверена израда споменика. У тексту поводом излагања модела приспелих на конкурс, у часопису Нова искра, о Валдецовом пројекту се каже: „Доситеј је замишљен као путник, кога нека натприродна сила, што се пробудила у њему, смело покреће напред. Очи су му управљене узвишеној мети, којој требају да га однесу његове ноге. Књиге под пазухом и перо у руци указују на племениту мисију његову. Осећа се, да пут, који он пред собом крчи, води слави и вечности“.

Иако је првобитно планирано да споменик буде свечано откривен 1. септембра 1911. године, услед одабира локације за његово постављање, овај догађај се одиграо три године касније. Одбор за прославу је у свом прогласу наводио да ће он бити постављен „на једном од најлепших места у Београду“. Један предлог је био да споменик буде подигнут „на преуређеним Теразијама“, други на скверу у Македонској улици, међутим, ове идеје су убрзо одбачене. Споменик је свечано откривен 27. маја 1914. године на скверу испред хотела „Српска круна“ (данас Библиотека града Београда), као пандан споменику Карађорђу, откривеном годину дана раније на крају главне калемегданске алеје, дуж које су биле постављене бисте многих знаменитих Срба. На тај начин је Доситеј доведен у директну везу са вођом Првог српског устанка. Скулптура је постављена на високом правоугаоном постаменту, на чијој је предњој страни исклесана посвета „Доситеју Обрадовићу захвални српски народ“, а на задњој пишчев мото преузет из Писма Харалампију: „Ја ћу писати за ум, за срце и за нарави чловечке, за браћу Србље којега су год они закона и вере“. Бронзана фигура Доситеја Обрадовића приказује првог српског просветитеља као „хероја пера, који путује светом у потрази за знањем“. Доситеј је представљен у покрету, са шеширом, књигама и штапом у руци, док су на доњем делу постамента исписане његове речи: „Идућ’ учи, у векове гледа!“.

Све до краја треће деценије 20. века, споменик се налазио на првобитној локацији, на скверу испред хотела „Српска круна“, када је, приликом формирања Академског парка

на месту некадашње Велике пијаце, премештен у овај парк као пандан споменику посвећеном великом српском научнику Јосифу Панчићу. Споменик Доситеју Обрадовићу једно је од најзначајнијих дела изведено у пуној пластици и најистакнутији јавни споменик у оквиру стваралачког опуса Рудолфа Валдеца. Представља редак пример јавног споменика у нашој средини с почетка 20. века посвећен истакнутој личности из националне историје изведен у виду целе фигуре. Подизањем овог споменика у престоници српски народ се одужио овом великом и истакнутом просветитељу. Споменик Доситеју Обрадовићу проглашен је за споменик културе 1967. године (Решење Завода за заштиту споменика културе града Београда бр. 1031/1 од 20. 12. 1967).

Рудолф Валдец (Крапина, 8. март 1872. – Загреб, 1. фебруар 1929) значајан је представник хрватског вајарства на прелазу из 19. у 20. век. Уметничко образовање је започео у Обртној школи у Загребу, а наставио у Бечу и Минхену. Заједно са Белом Чикошем Сесијом и другим хрватским уметницима био је утемељивач Академије ликовних уметности у Загребу, где је током своје уметничке каријере био професор. Најбоља остварења дао је у области портрета и медаљарства (Штросмајер, Ф. Рачки, И. Мажуранић и др.). Извео је бројне јавне и надгробне споменике (Ф. Рачког и С. Милетића у Загребу, С. Крањчевића у Сарајеву, Д. Обрадовића у Београду, П. Карађорђевића у Зрењанину и Бијељини итд.), а његови радови из области архитектонске пластике налазе се на појединим зградама у Загребу.

Литература:
1. Документација ЗЗСКГБ – Досије споменика културе.
2. М. Тимотијевић, Херој пера као путник: типолошка генеза јавних националних споменика и Валдецова скулптура Доситеја Обрадовића, Наслеђе, III, Београд, 2001, 39–56.

Макета споменика, Рудолф Валдец, 1911.

Monument to Dositej Obradović
Academic park

Академски парк, око 1935.

Dositej (Dimitrije) Obradović (Čakovo, Romania, 1739? - Belgrade, 28. March 1811) Serbian educator and writer, in his numerous writings presented the Enlightenment ideas of the 18th century, and the most important philosophical, pedagogical, socio-political, cultural and educational issues of the time adapted to the needs of culture and education of his people. Among the most important Dositej's writings stand out "Letter to Haralampije," in which he explains his Enlightenment ideas: the vernacular as literary language, printing books in the civil script, the importance of education, then the first autobiography in Serbian literature "Life and Adventures", then "Soviets of Healthy Sense", "Fables, "Ethics", "Anthology of Various Morals" and others. At the news of the First Serbian Uprising he made the connection with Karadjordje and came to Serbia in 1807 to help the organization of the new state with his knowledge. He worked as a diplomat fighting for the Serbian rebel liberation interests, he was the founder

Академски парк, 1929. (Колекција Вујић)

of the High School in 1808 - the latter University and the Seminary in 1810, and as a member of the Praviteljstvujušči Soviet he was the first minister of education in Serbia. He died in Belgrade in 1811 and was buried in the churchyard of the Saborna Church. The Monument to Dositej Obradović is still in the Academic park together with monuments of prominent Serbian scientists Josif Pančić and Jovan Cvijić at the neighborhood of academic buildings of Belgrade University.

The monument was built as a result of the initiative of the Serbian Literary Cooperative and Jovan Skerlić, the biggest admirer of Dositej Obradović in the late 19th and early 20th century. A monument was first planned in the mid 19th century, then again discussed in 1909, on the occasion of the centenary of Dositej's death in 1911. On that occasion was formed the Committee for the Celebration, led by Stojan Novaković and Jovan Skerlić, which, in addition to a series of festivities, planned to build a monument in Belgrade. This project was supported by the Municipality of Belgrade, which garnered a part of the financial resources and announced a competition for the construction of the monument to the great Serbian educator at which the right to participate had all Yugoslav artists. The Committee for the Celebration determined requirements for the public competition according to which the monument was sup-

Споменик у Академском парку, општи изглед

posed to represent Dositej's figure at full size. The jury consisted of: Ljuba Davidović, president of the Municipality of Belgrade, Bogdan Popović, Andra Stefanović and B. Gavrilović, university professors, Vlada Petković, assistant director of the National Museum and Leger, head of municipal engineers. To the competition responded twelve artists whose realized models were exposed in a primary school near Saborna Church (now the Primary School "King Peter I"). For the three award-winning works the Commission selected models of Rudolf Valdec, Toma Rosandić and Simeon Roksandić, and for the best work declared the work of Rudolf Valdec who was entrusted the construction of the monument. In an article on the occasion of presentation of the models received for the competition, the magazine "New Spark" said about the Valdec's design: "Dositej was conceived as a passenger, boldly moved forward by some supernatural power, which was awakened in him. His eyes were directed to the lofty target, to which his feet should carry him. Books under his arm and pen in his hand show his noble mission. It is felt that the way, which he clears before him, goes to the glory and eternity."

Although it was originally scheduled the monument to be officially unveiled on September 1, 1911, due to site selection for its set up, this event took place three years later. The Committee for the Celebration stated in its proclamation that it would be placed "in one of the most beautiful places in Belgrade." One suggestion was the monument to be erected "in a renovated Terazije", the other on the street square in Makedonska Street, but this idea was quickly abandoned. The monument was officially unveiled on May 27, 1914 in the Square in front of the Hotel "Serbian Crown" (now the City Library of Belgrade), as a pair to Karađorđe's monument, unveiled a year before, at the end of the main path flanked with the busts of important Serbs. In this way Dositej was brought in direct parallel with the leader of First Serbian Uprising. The sculpture was placed on a high rectangular plinth on whose front side was carved the inscription "To Dositej Obradović, Grateful Serbian People", and on the reverse the writer's motto taken from the Letter to Haralampije: "I will write for the mind, heart and

character of the people, for brothers Serbs whatever their law or religion." The bronze figure of Dositej Obradović, shows the first Serbian educator as a "hero of the pen, travelling across the world, in search of knowledge." Dositej is represented in movement, with a hat, books and a stick in his hand, while at the bottom of the plinth there is an inscription of his own words: "He learns walking, looking into the future!"

Until the end of the third decade of the 20th century, the monument was at its original location, in the square in front of the Hotel "Serbian Crown", when, during the formation of the Academic park on site of the former Great Market, it was moved to this park as a pair to the monument dedicated to the great Serbian scientist Josif Pančić. The Monument to Dositej Obradovic is one of the most important works carried out in full plastic and the most important public monument in the creative work of Rudolf Valdec. Within our own circumstances at the beginning of the 20th century, it is one of the rare public monuments devoted to prominent personality from the national history that shows full figure. By raising this monument in the capital, Serbian people requited to this grate and prominent educator. The Monument to Dositej Obradović was declared cultural monument in 1967. (Decision of Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade No. 1031 / 1 dated 20 December 1967).

Rudolf Valdec (Krapina, 8 March 1872 - Zagreb, 1 February 1929) is an important representative of Croatian sculpture at the turn of the 19th into the 20th century. He began his art education at the School of Crafts in Zagreb and continued in Vienna and Munich. Together with Bela Čikoš Sesija and other Croatian artists was the founder of the Academy of Fine Arts in Zagreb, where, during his artistic career, he was a teacher. His best achievements he gave in the field of portrait and medals (Štrosmajer, F. Rački, I. Mažuranić etc.). He realized numerous public monuments and tombstones (of F. Rački and F. S. Miletić in Zagreb, of S. Kranjčević in Sarajevo, of D. Obradović in Belgrade, of P. Karadjordjević in Zrenjanin and Bijeljina, etc.), and his works in the field of architectural ornaments are placed in some buildings in Zagreb.

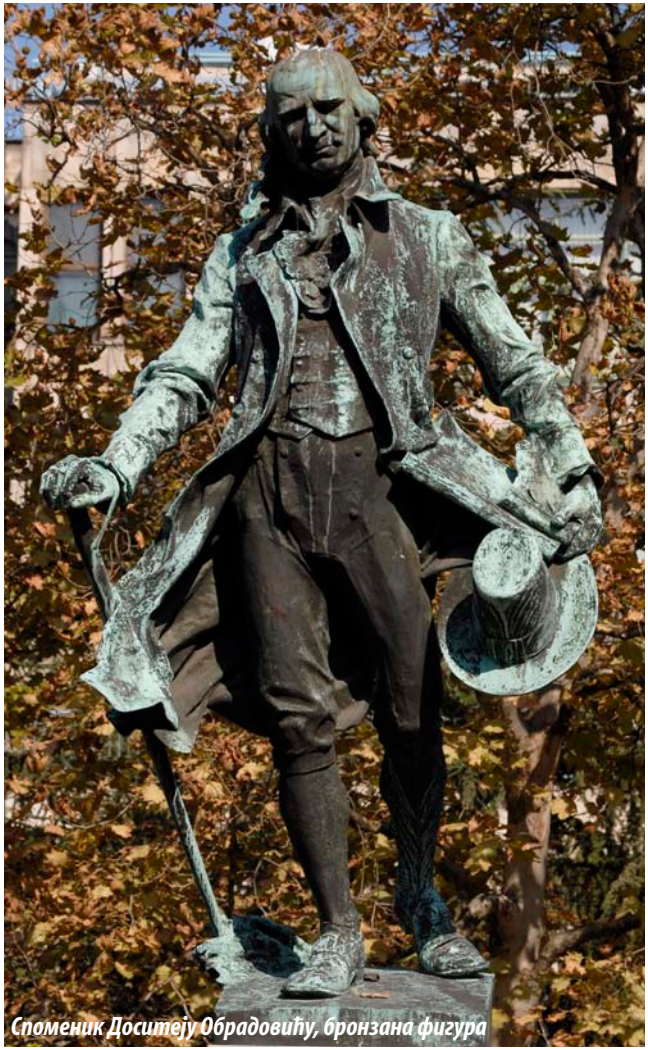

Споменик Доситеју Обрадовићу, бронзана фигура

Bibliography:

1. Documentation of Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade – Dosssier of Cultural Monuments.

2. M. Timotijević, Hero of Pen as Traveller: Typological Genesis of Public National Monuments and Valdec's Sculpture of Dositej Obradovic, Heritage III, Beograd 2001, 39-56.

ДОСИТЕЈУ
ОБРАДОВИЋУ
ЗАХВАЛНИ СРПСКИ
НАРОД

Натпис на постаменту споменика

СПОМЕНИК ДОСИТЕЈУ ОБРАДОВИЋУ

Издавач: Завод за заштиту споменика културе града Београда
За издавача: мр Милица Грозданић, директор
Текст: Саша Михајлов
Лектура: Татјана Тодоровић
Превод: Јелена Топаловић – Китановић
Графички дизајн: Лука Прокић
Фотографија: Снежана Негованović,
Фотодокументација Завода за заштиту споменика културе града Београда
Тираж: 1000 примерака
Штампа: ЈП „Службени гласник“, Београд

Београд, 2011
Завод за заштиту споменика културе града Београда

Издање је омогућио Град Београд,
Градска управа, Секретаријат за културу

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade